

Vážení přátelé,

vstoupili jsme do nového roku s nadějí, že bude lepší než ten předcházející. Náš optimismus ale vyprchává se silící pandemií a jediné, co nás může uchlácholit je, že *omikron* je na nás méně vy-zbrojený než *delta*. Je ho však víc a je účinnější. Tak nám nezbyvá než vydržet a snad již jenom v lednu se budeme muset namísto setkání uspokojit s tímto buletínem. Ten sice nezačíná kalendáriem, jak bylo obvyklé, i když ani zdaleka jsme důležitá nebo zajímavá výročí nevyčerpali, ale nechceme-li upadnout do stereotypu, musíme to změnit. K lepšímu nebo horšímu, to se uvidí. A aby to nebylo příliš rezoltní a šokující změna, přijměme úvodem přece jen jedno (dvě) výročí. Kvůli obnovení vzpomínek. A taky proto, že každé dílo má mít hlavu i patu a „hlavou“ buletínu bylo doposud kalendárium. Souhlasíte?

Vzpomeňme si tedy na dvě události, které se staly v lednu. Jedna byla smutná, při druhé už vidím ten úsměv, kterým zazáříte ...

19.ledna 1969 umírá dvacetiletý student **Jan Palach** tři dny poté, co se na Václavském náměstí polil hořlavinou a zapálil. Svým činem se snažil československou společnost probrat z letargie, do níž podle něj upadla po potlačení „pražského jara“ tanky Varšavské smlouvy.

Oproti všem protestujícím on jediný šel do boje bránit svobodu po potupném napadení národa, který obrodným procesem chtěl dosáhnout „socialismu s lidskou tváří“. Zde je možné parafrázovat Wolkrův epitaf: *... a pro spravedlnost toho šel se bít, a dřív, než moh k boji meč svůj vytasit, pad ve věku pouhých dvacet let.*

31.ledna 1962 zemřel „král komiků“ Josef **Vlastimil Burian**. Vlasta, jak mu všichni říkali, od deseti let býval na Žižkově, kam se s rodiči přestěhoval. Jeho otec nechal krejčovské řemeslo a nastoupil jako daňový úředník. Podstatné však bylo, že jako ochotník se plně věnoval nejen divadlu, ale kulturnímu životu vůbec. Malého Vlastu brával sebou i do Národního divadla. Tam se Vlasta zamiloval do opery, zpíval i v kostele a už jako mládenec poznával umělecké osobnosti. Nebylo to ale jen umění, které Vlastu přitahovalo. Jeho druhou vášní byl sport. Hrál tenis, byl výborný cyklista, ale skončil u kopané jako brankář žižkovské Viktorie a potom i Sparty Praha.

Nakonec však zvítězilo divadlo a později i film. Vedlejší role dostával v předních pražských divadlech (například ve Vinohradském, Švandově a tak dál), až si ho všiml Karel Hašler. Viděl ve Vlastovi velkého baviče a zřejmě pod jeho vlivem se Vlasta věnoval kabaretu (Červená sedma, Rokoko a další). Vlastu to ale neuspokojovalo, a tak v roce 1925 si založil vlastní – Divadlo Vlasty Buriana. V něm se hrálo do roku 1944, kdy bylo nacisty násilně zavřeno. Po osvobození v roce 1945 pak bylo znárodněno.

Králem komiků se stal především díky filmu. Od roku 1923 natočil i několik filmů ročně. Jejich výčet by zabral mnoho místa. Všichni je určitě znáte od jeho prvního – C. a K. polní maršálek, dále Antona Špelce... až po Barona Prášila. Ve všech hrál prim bláznivý, pitvořící se a koktající Burian.

Po druhé světové válce byl obviněn z kolaborace. Byl sice zproštěn obvinění, když se ho zastal Jan Masaryk, ale pod tlakem tisku a některých politiků byl znovu zatčen, obviněn a byl odsouzen ke třem měsícům vězení a pokutě půl milionu korun. Po propuštění z vězení mu byl zabaven veškerý majetek, dostal zákaz veřejného vystupování, a z jeho vily se stala školka. Proč to uvádíme? Burian i potom „svou“ vilu snad z nostalgie občas navštěvoval a vždy dětem něco přinesl.

Místo divadla musel pracovat v dolech, posléze přesídlil na hory a pracoval v kuchyni, vozil rekreanty a dělal poslíčka. V tomto období se uchýlil k alkoholu a při životě jej držela jeho manželka Nina, s kterou žil dvaadvacet let.

Šest let po zákazu mu bylo povoleno vrátit se na jeviště. Stalo se tak, když jeho kající dopis horníci z Kladna schválili a doporučili. Již jen jako stín toho, co býval, pak objížděl republiku se svým kabaretem. Velký komik zemřel jako zlomený a nemocný člověk na plicní embolii. Jeho ostatky i ostatky jeho ženy byly uloženy na Vyšehradském hřbitově. V roce 1994 byl rehabilitován.

Co doporučujeme k přečtení:

Vlastimil Vondruška – Královražda na Křivoklátě (vydavatelství Moba)

Královna Kunhuta připravuje pro svého chotě Přemysla Otakara II. oslavu výročí 15 let od jeho korunovace. Přicházejí příznivci i odpůrci. Spiknutí Vítkovců má odhalit Oldřich z Chlumu ...

Tomáš Etzler – Novinářem v Číně

Známý novinář, který v Číně (i Hongkongu) působil deset let, nám ji (a nejen ji) touto knihou přiblíží. Snad ji také poznáte tak, jaká je ve skutečnosti ...

Jiří Kovařík – Napoleonův voják (vydavatelství Jan Melvil)

Prožitky řadového napoleonského vojáka od rekruta až po zoceleného mazáka. Život jednoho z těch, bez kterých by bitvy ani tažení neproběhly.

Tom Phillips – Ľudstvo, alebo Stručné dejiny toho, ako sme všetko pos..ali. (vydavatelství Eastone Books)

Slovenský překlad anglického spisovatele, absolventa Cambridge v oboru filozofie dějin, který s lehkou ironií poukazuje na to, že lidstvo za 70 tisíc let, co chodí po zemi, ne všechno dělalo bez kiksů ...

Karel Čapek – Čtyři cestopisy (vydavatelství Leda)

Chystáte se do Itálie, Anglie, Španěl nebo Holandska? Tak neváhejte si přečíst tuto již několikrát vydanou cestopisnou literaturu. I ti, kteří tyto země navštívili, zjistí, co všechno ušlo jejich pozornosti a co všechno nestačili vnímat ...

Víte, proč se říká ...

Bylo to fiasko. Kdo by řekl, že tato prúpovídka vznikla na prknech, která znamenají svět? Může se stát, že některá inscenace se nepovede. Kritici „mají hody“ a my si řekneme, že byla škoda vyhodit peníze za vstupenky. Byly však doby, kdy důstojný průběh kulturních představení nebyl zaručen. Zvláště v zemích s temperamentnějším obecním. Představení někdy končilo zpusťšeným jevištěm nebo i zraněními herců. Publikum dokonce pro všechny případy chodilo do divadla vyzbrojeno – od shnilého ovoce a vajec až po lahve. Nejznámějšími v tomto vyjadřování nespokojenosti byli Italové, kteří nešetřili lahvemi, a láhev, to je italsky *fiasco*. Když bylo jeviště plné střepů, bylo to *fiasco*. Tyto zvyky již pominuly (i v Itálii), ale pořekadlo přežilo ...

Je to grázl a halama. Jde o příjmení dvou lumpů a mordýřů, kteří sice žili každý v jiné době, ale oba shodně neměli daleko k přepadům a krádežím. **Grázl** byl počátkem 19.století postrachem jižní Moravy, nakonec si vysloužil šibenici. Zeman **Halama** žil v době Vladislava Jagellonského. Původně byl členem lupičské tlupy Jiřího Kopidlanského, pak se osamostatnil a řádil ve východních Čechách. Troufl si přepadnout i Hradec Králové, a to se mu stalo osudným. Byl zajat a jako zemský škúdcce popraven. Hanlivé rčení ale zůstalo ...

Možná že nevíte, kdo byl ...

Říká vám něco jméno Radecký? Snad jste ho slyšeli jako název Straussovy skladby *Pochod Radeckého*, kterým obyčejně končí vídeňští filharmonici vánoční koncerty, ale i André Rieu se svým orchestrem odchází za zvuků této skladby.

Jan Josef **Václav Radecký** (1766–1858) se narodil jako potomek šlechticů Radeckých z Radče. Rodiče mu zemřeli brzy, a tak se ho ujal dědeček Václav Leopold a vzal jej k sobě do Prahy. Chtěl z něj mít vojáka, ale na Tereziánskou vojenskou akademii nebyl přijat pro slabou tělesnou konstituci. Vojenský lékař se vyjádřil, že „je příliš slabý, aby snesl těžkosti vojenské služby dnes, i poz-

ději“. Václav tedy začal navštěvovat vídeňský ústav, který připravuje mladé šlechtice pro diplomatickou dráhu. Při tom vykonávají chovanci ústavu také službu u vídeňského dvora, aby si osvojili vybrané chování.

V roce 1783 se znovu pokusil dostat k vojákům, ale byl zase odmítnut. Teprve o rok později byl přijat „ex propriis“ (z vlastní vůle) ke kyrysnickému pluku hraběte Caramelliho. Zde začala jeho slavná vojenská kariéra. Kyrysnický pluk rozhodl bitvu u Slatiny (Rumunsko 1788) proti Turkům a mladý Radecký se vyznamenal natolik, že si ho jako pobočníka vyžádal polní maršál Laudon (ten ale roku 1790 zemřel).

Za dalších několik roků se Radecký vyznamenal v boji u Fleurus (Francie 1794), což znamenalo jeho další vzestup – stal se pobočníkem zbrojmistra de Beaulieu, Francouze v rakouských službách. Tehdy už coby rytmistř si byl vědom hrubých nedostatků v rakouské armádě a prohlásil o některých generálech, že „se jim za deset měsíců podařilo připravit monarchii o celou Lombardii včetně pevnosti v Mantově. Po uzavření dočasného míru s Francouzi zůstalo monarchii jen Benátsko.“

Během krátkého míru se v roce 1798 oženil se sedmnáctiletou dcerou hraběte Strassolda-Grafenberg Františkou Romanou (měli pak spolu 8 dětí). V roce 1799 opět v severní Itálii vzplanuly boje a Rakušanům přišlo na pomoc 35 tisíc kozáků v čele se samotným generálem Suvorovem, který vymohl povýšení Radeckého na podplukovníka. Po boku Suvorova získával Radecký cenné zkušenosti a brzy byl jmenován velitelem kyrysníků. V této funkci se zúčastnil bitvy proti Napoleonovi u italského Marenga. Dokázal donutit nepřítele k ústupu, ale nakonec rakouské vojsko podlehl. Brzy na to byl Radecký přeložen do Německa, kde se roku 1800 podílel na vítězství nad francouzskými vojsky u Hohenlindenu.

Pod velením arcivévody Karla se dostal ve věku 39 let zpět do Itálie, kde jeho kariéra vyvrcholila. Stal se generálem. Měl i trochu štěstí – vyhnul se bitvám s Napoleonem u Ulmu a u Slavkova. Potom došlo roku 1809 k bitvě u Řezna. Za vítězství obdržel Radecký nejvyšší vojenské vyznamenání – Řád Marie Terezie. Zároveň byl ustanoven náčelníkem generálního štábu protinapoleonských spojenců a začal připravovat plány „bitvy národů“ u Lipska (1813). Tehdy velel mezinárodní armádě s více než 300 tisíc muži ze čtyř států, a to bez telefonů, radiostanic a faxů. Napoleon v této „bitvě národů“ utrpěl citelnou porážku. Václav Radecký k sedmdesátinám obdržel hodnost polního maršálka.

Největší úspěchy maršála Radeckého ale měly teprve přijít. Ve věku, kdy jiní končí. Z Francie se začínaly do Evropy opět šířit revoluční nálady. Rakousku hrozilo odtržení Benátska a Lombardie. Do čela stotisícové armády byl povolán maršál Radecký, aby zabránil sjednocení Itálie, o což se usilovali Savojsťi. Stav vojska byl žalostný, ale Radecký jako by omládl, a tento stav v krátké době změnil. Následovalo několik velkých bitev (1848 u Santa Lucie, dále u Custozy a Novary), které patří k jeho největším vítězstvím. V roce 1850 obdržel Řád zlatého rouna a až do roku 1856 vykonával funkce generálního guvernéra lombardsko-benátského království a velitele II. armády. Potom odešel definitivně do důchodů.

Radeckého zdravotní stav se však náhle začal zhoršovat. Paradoxní je, že jako válečník utrpěl jen menší zranění. Jeho smrt měla nakonec banální příčinu – uklouzl na parketách ve svém paláci v Miláně, zlomil si krček stehenní kosti a na související komplikace zemřel. Dne 5. ledna 1858. Pohřben byl s poctami, jakých se po celou dobu existence habsburské monarchie nikomu nedostalo. Před rakví kráček sám císař František Josef.

Mimochodem: První válečná dobrodružství prožil arcivévoda František Josef pod vedením Radeckého. Ten, dobře si vědom, že jde o možného následníka trůnu a na frontě mu hrozí nebezpečí, chtěl jej přeložit do klidnějších Tyrol. Josef to odmítl, a tak si ho Radecký ponechal ve svém štábu.

Václav Radecký je právem pokládán za jednoho z největších moderních manažerů ve vojenské uniformě. Jako vojevůdce neprohrál ve své kariéře žádnou bitvu. Jeho zásluhy však nebyly jen ve vojenských vítězstvích, ale i v reformách, které prosadil v rakouské armádě.

Hrabě Václav Radecký se narodil se jako český šlechtic, hovořil česky a za Čecha se i pokládal. Byl zařazen mezi 100 nejvýznamnějších Čechů historie.

Nyní bychom mohli historie zanechat a aspoň trochu si povšimnout naší současnosti, ale přece jen to nepůjde bez ohlédnutí se do nedávné minulosti.

Aktualita dneška

Často slyšíme prognózy o konci světa, které jsou víceméně vykonstruované – jednou proroky, jindy autory sci-fi. Jiné je, když hovoříme o civilizacích. O jejich konci nelze pochybovat, protože z historie jich známe dost. Kam a proč zmizeli Babyloňané, Asyřané, Mélové, Kartaginci, Spartaňané, Inkové? Jak došlo k rozpadu Římské říše a dalších vyspělých společenství? Naše planeta už zažila mnoho slavných impérií, pyšnicích se velkoměsty, vyspělou kulturou a zdánlivou neporazitelností. A i jejich strmé pády a zapomnění. Proč k tomu došlo a nečeká nás něco podobného?

Příčin je celá řada a v mnoha případech jich působilo i několik najednou. K těm rozhodujícím bezesporu patřil hladomor v důsledku sucha a klimatických změn, dále zemětřesení, ať už tektonické nebo vulkanické (v přímořských oblastech s možnými tsunami), epidemie. Vedle těchto přírodních příčin i společenské, „civilizační“ – bratrovražedné boje uvnitř společenství s následným zhroucením systému, a především války.

I v dnešní době se mohou vyskytnout všechny uvedené příčiny. Většině z těch přírodních naše civilizace s vyspělou vědou a technikou dokáže čelit a jejich následky do určité míry eliminovat. Horší je to s příčinami společenskými. A mezi nimi jedna, která nás ohrožuje totálně – je to jádrová válka.

Historie dokazuje, že skokový rozvoj vědy a techniky souvisí právě s válkami, pro válečné účely, a do civilního života se výsledky aplikují až následně. A v dobách míru se zase pod záminkou „obran“ ve vývoji zbraní pokračuje. Za vším stojí skrytá snaha usmrcovat co nejvíce lidí. A tak novodobým arsenálem se stávají plyny a chemické látky likvidující lidi jako mravence, raketové systémy, nadzvuková letadla, nukleární zbraně a tak dál.

Jedním z nástrojů válečného úsilí se stali vědci. Někteří ve své naivitě byli přesvědčeni, že jejich vynálezy ukončí války dřív a tím bude méně lidských obětí. Například vynálezce dynamitu Alfréd Nobel řekl hraběnce von Suttner: *Moje továrny na výrobu dynamitu možná ukončí válku rychleji než vaše mírové kongresy. V den, kdy se dvě armády dokáží zničit v jednom okamžiku, všechny civilizované národy strnou hrůzou a své jednotky rozpustí.*

Nukleární zbraně podle některých vědců (i politiků) měly sehrát stejnou úlohu. V srpnu 1939 varoval Albert Einstein prezidenta USA F.D.Roosevelta, že němečtí vědci učinili objev nové zbraně s využitím atomové energie. A prezident dal pokyn k zahájení programu Manhattan. Program stál obrovské peníze a svedl dohromady vědce ze všech koutů světa. V červenci 1945 byla pod dozorem „otce“ atomové bomby J. R. Oppenheimera otestovaná v poušti Nového Mexika bomba Trinity. Výsledek překonal očekávání. Použití v Německu nepřipadalo v úvahu, jelikož to již v květnu kapitulovalo. Pokračovala však válka s Japonskem.

A konečně se dostáváme k rozhodujícímu momentu – morálnosti. Použít nebo nepoužít tuto novou zbraň? Japonsko bylo americkým bombardováním tak devastované, že jeho kapitulace mohla být otázkou krátkého času. Mělo však zfanatizované obyvatelstvo, odhodlané bojovat do poslední kapky krve. Prezident Truman se musel rozhodnout.

Ve smlouvách a omezeních, sjednaných v době míru, nic o použití této zbraně pochopitelně nebylo (i když ani dohodnuté úmluvy se nedodržovaly). Prezident byl pod tlakem generality, kongresmanů a miliard dolarů, vynaložených na celý projekt. Zavážilo i to, že prodloužení války by znamenalo mnoho dalších padlých amerických vojáků, což by před jejich rodinami neobstálo. Na japonské civilisty se tolik nemyslelo ... A tak 6. a 9.srpna 1945 atomové bomby Little Boy (Chlapeček) a Fat Man (Tlustouch) byly svrženy na Hirošimu a Nagasaki a usmrtily více než 200 tisíc lidí, z toho polovinu během několika okamžiků.

Již za necelé tři roky se v disponování touto zbraní situace změnila. Sověti oznámili ukončení vývoje nukleární zbraně, kterou otestovali v srpnu 1949 ve středoasijské poušti. Stalo se to o 16 let dříve, než Američané předpokládali. Skončily debaty o morálnosti použití nukleárních zbraní v Japonsku, ale začaly nové: co dál? Vyjádření vědců a filosofů nikoho z tehdejších politických vůdců neinspirovalo. Einstein prohlásil, že sice neví, jakými zbraněmi se bude bojovat ve třetí světové válce, ale v té následující to budou klacky a kameny. Generál amerických vzdušných sil Curtis LeMay prohlásil – „těmito zbraněmi (*myslel nukleární*) se probombardujeme do doby kamené“.

V letech studené války začalo zbrojení narůstat nevídaným tempem. Otec atomové bomby Oppenheimer konstatoval: Jaderné zbraně nepřinutily člověka toužit po míru. A ještě Einstein: Pro přežití lidstva a dosažení vyšší úrovně je nezbytná změna myšlení. Jenže pojem *lidstvo* je příliš všeobecný. Své myšlení a chování musí změnit ti, kteří o budoucnosti rozhodují. Světovláda, prvenství, moc, sobectví a bohatství jsou natolik v lidech zakořeněny (což poznáme z historie), že evoluce neb adaptace na pozitivní změnu může trvat celá staletí, je-li vůbec možná.

První krok k omezení využití jaderné energie pro vojenské účely učinila Komise pro atomovou energii OSN již 14.6.1946. USA navrhly, že se vzdají monopolu na jaderné zbraně, jen když se jich zřeknou všechny země, ale USA si vyhradily i možnost ponechat si jaderný arsenál ještě několik let, než bude rozebrán. Proti tomu Sověti ostře protestovali a návrh neprošel.

Rozpor mezi demokracií a komunismem tu sehrál takovou roli, jako náboženství ve válkách v 16. a 17. století. Na jedné straně tu byly obavy z „vývozu komunismu“, na opačné straně z „vývozu demokracie“. Známy britský filosof a matematik Bertrand Russell zašel při projevu ve sněmovně lordů tak daleko, že prohlásil: Jen jedna jediná věc dokáže zachránit svět. Amerika by měla během příštích dvou let zaútočit na Rusko a s použitím atomové bomby vytvořit světové impérium. Předpokládal, že vybudování nové civilizace zabere pět set let. Nezní to příliš humánně, že?

V dalších letech se lidstvo dvakrát přiblížilo k jadernému konfliktu: byla to berlínská krize (uzavření přístupových cest do Západního Berlína a nutnost jeho zásobování leteckým mostem (blokádu ukončil Stalin) a krize kubánská – pokus o instalaci sovětských raket na Kubě (zde ustoupil N. S. Chruščov).

Napětí mezi velmocemi a ve světě vůbec se zvýšilo též v říjnu 1961, kdy Sovětský svaz otestoval v arktické oblasti Ruska nukleární bombu o síle 50 megatun TNT (na Hirošimu a Nagasaki to byly bomby 18 resp. 13 megatunové). Tato vodíková bomba byla nejmocnější, co kdy byla vyrobená a vyzkoušená. Na okraj: Sověti původně chtěli vyzkoušet bombu o účinnosti 100 megatun, ale fyzik Andrej Sacharov, pozdější disident, to N. S. Chruščovovi vymluvil.

V období, kdy se supervelmoci navenek snažily o normalizaci vzájemných vztahů (smlouvy o nerozšiřování výroby jaderných zbraní, různé programy na využívání atomové energie pro mírové účely, například americký Atoms for Peace a další), atomovou výzbroj získaly, resp. samy vyrobily další státy: Velká Británie, Francie, Čína, Izrael, Indie, možná Severní Korea a Pakistan.

Tyto „jaderné velmoci“ rozšiřují arsenál o hlubinné nálože, jaderná torpéda a miny, dále rakety, ponorky a dělostřelectvo jako nosiče atomových hlavic, a dokonce pěchotní jaderné bazuky. Do programu se dostala i vyvíjená „umělá inteligence“. Dnešní jaderný arsenál je schopný několikrát zničit naši planetu.

Ne všichni si uvědomují, jak vynález atomových zbraní všechno změnil. Předtím lidé pracovali na dlouhodobých cílech a mohli se utěšovat, že když se výsledků nedožijí oni, tak se dožijí jejich děti a vnoučata. Celé generace zaznamenávaly kousek po kousku určitý pokrok. Nyní je pro hrůzu nukleárních zbraní mnohem menší jistota budoucnosti. Ústí do dvou možností – buď morálka těch, kteří rozhodují o jejich použití, zvítězí nad mocenskými zájmy a tuto hrůzu nedopustí, nebo dojde k apokalypse, která smete i je.

Jistě vás napadlo, že tento text je aktuální, má nyní své odůvodnění. Ano, je to kauza Ukrajina. Zbraně řinčí, vyhrůžky jsou na pořadu každý den. Jen zdravý rozum, morálka, ba i logika se někam vytratily ... Kdy se zjeví, toť otázka, řekl by Hamlet.

Z použité literatury doporučuji: Dan Carlin – Hardcore historie
(jn)

Na závěr ještě pozvánka. **Bude-li se situace zlepšovat, v úterý 22. února 2022 v 17 hodin bychom se chtěli opět sejít v Csemadoku. Na besedu s krajany přislíbil přijít – pokud mu to povinnosti dovolí – pan velvyslanec Tuhý.** Všichni jste zváni.